

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Kolozsvár, October' 30kán, 1840.

18. szám

Tartalom: Valami az éneklő dramáról, (Világfi Antal) 137. l. Keszthelyi levél, (M.) 142. l.

Valami az éneklő dramáról.

Viszhang a' Vachott J. szózatára,

Optimam causam pessimè defendit.

A' muzsika, (a' legelső nyelv) a' legelső társasági szépmesterség; a' társasági nyelv a' legelső tudomány vala. Az emberszó, az emberiség kifejezésévé válván, muzsikai jelleme egy részét elveszté. A' hangászszerket az emberszó majmolására találták-fel 's gyártásuk minden tökélyeshítése az ahoz közelítésben állott. A' tám-támok*), a' vadaknál szokásban levő különbéle dobok, igaz hogy nem birnak semmi emberi jellemmel, de ezek istenök szavát akarják képzelteni, 's ennek félelmére gerjeszteni. A' hangszerek vallásesközi befolyása kétségbe hozhatlan.

Semmi sem mutatja gyönyörűebben a' társaság rendtartó időszakjabeli képét, mintegy tökélyesen egybetanult hangászkar, midőn a' Beethoven bámulandó symphoniáit adja-elő, olly egyetértéssel, a' legcsekélyebb árnyéklatok olly hű kifejeztével, hogy kétlenünk kell kétszáz hangszer részvétét: úgy tetszik mintha egyetlenny szó képesítné a' művész gondolatát; holott számos egyének, külön külön tehetségeikkel, különböző hangokat adnak. De a' gondolat egy, ez egybekapcsol minden hangot 's egy ügyes

*) Chinai tompán pufogó hangszer. Rendszerint hal vagy más illy állat alaku, tojásdad, belől üres edényből áll, melyet egy butykóval ütnek.

főnök igazgat. Ezen öszhangzatban, kiki elvált részének leglelkiosmeretesb végrehajtásával éri-meg; a' piccolo nem követeli a' posaune hatását; senki sem nyilatkoztat félrehangzó akaratot; mihelyt a' hang egyeztetve, az időmérték kijelelve, a' legkisebb eltávozások előre ellátvák 's gondosan megjegyvezék; minden kéznek követni kell ezen törvényeket 's magát alajok vetni, hogy a' lángeztől kitűzött cél elérődjék. Innen az együtthatás, az az, a' gondolat valósitása: a' nevelés az értelmet a' felfogásra elkészíté 's a' tanítás módot nyujta a' végrehajtásra.

Ha hasonlításunk igaz, mit annak tartunk, a' hangászatnak az ifukorban tanulását nagyon fontosnak kell néznünk, mint a' mi mások felett alkalmas az embert értelme kifejlésére készíteni. Ugyan is számtalan változataival az élet minden környületeiben megragad minket; ajtatos magunkba szállást sugall; vallási kötelességünk teljesítésére, magasztosságra, elszántságra, a' legerkölsibb tettekre ösztönöz; 's talán ovószzerűl szolgálna, a' társasági állapotunkat régolta rágó önzés ellen, ha a' köz nevelésbe a' muzsikát nem csak gyönyörködtetőül, hanem a' rendszert kiegészítő tagnak bévinnék.

A' muzsika bat az állatokra 's nevelési eszközül használva a' legvadabbak és vérengezőbbek ellen foganattal birt; ezen példák feltennünk sem engedik, hogy kevésbé lenne érzékeny iránta az ember is, kinek testi életművezete olly tö-

kélyesen öszhangzik erkölcsi tehetségei terjedelmével, 's a' kinek gondolatjára visszakell hatnia a' hangszernek, a' gondolat szüleményének. A' szelid indulatok korai ébresztése, az érzékenység folytonos ringatása, az embereket a' megszokásnál fogva csalhatlanul vallásosbakká, az az társaságiabbakká, egymást segítésére és földi rendeltetésök' betöltésére készebbekké tennék. Hihetőkép' a' történnék a' muzsikával is, a' mi minden más gyermekkori tanulmányainkal: az anyagi érdekek örvényében annyiban hagyva akkor sem gyakorolnák többen vagy sűrűbben mint most, de jobban éreznék; jobban értve több hatalma lenne a' lelken, és vizsgálatot érdemel, mi lett volna a' tehetségek kinyílása korában az ifjúságon, azon a' csemetén, mellyben lassan lassan minden társasági viszonyok béoltódnak; kérdés minő gyümölcsöket teremne ezen új szempontból vett polgárosítás?

A' nyelvek, kivált a' holt nyelvek hosszas tanulását azzal igazolják, hogy az értelem erejeit készíti más ismeretek felfogására. Ezt tenné a' szépmesterségek, különösen a' hangászat tanulása is, nem csak a' tudományi ismeretekre, hanem az erkölcsi eszmék és érzetekre nézve is. Az elemi, saját oktatás által elkészült tömegre, végtelen villám sebességű hatása volna a' hangászatnak, 's a' szín, mellyen az éneklő dramák a' t adnák elő, a' társaság főnöke számára, minden erkölcsi érzések egyetemévé, szónokszékévé, középpontjává lenne; templommá, hol az egyének tetteit az ő gondolata sugalná. De kivált az elemi oktatás által vágnabé nagy hatással a' hangászat azon nevelési rendszerbe, mellyben minden különböző ismereteket egy bizonyos foganat elérésére szentelt symphonia külön részeinek néznének. A' muzsika mértani épenességgel bír: a' kóták helyzete, hágó vagy szálló menetök, a' kulcsok különbsége, már előre azon törvények elismerésére kötelezik a' nevelvényt, mellyek alá simulnia kell. Ez az engedelmesség

mellyet nem sokára kellemes öszhangzat jutalmaz, a' gyermek ellenszegülő természetű eszét a' módszer követésének szükséges voltáról meggyőzi. És a' muzsikatanban minden olly határozott és szabályos, hogy ennek tanítása korán megadja neki azt a' helyes felfogást, mire a' mértan tanítása által szoktak törekedni; másfelől pedig emennek is elősegédül szolgálna. Tegyük hozzá, hogy a' szigoru tudományok tanulása a' lelket néha a' legidvesebb indulatoktól elzárja; a' számítások pontos eredményei elmellőzik azon környületeket, mellyek a' hideg tudós előtt csak történeteknek és kivételeknek látszanak, de a' vallásos, vagy csak érzékeny embernek, alkalmat szolgáltatnak magát a' mások sorsábani kegyes részvétben sőt elszánásban gyakorolni. A' hangászat tanulásának ellenben az a' rengeteg elsőse, hogy mindazon kemény szabályok mellett, mellyektől a' hallás sérelmenélkül el nem távozhatik, egy kereszt vagy b, t. i. egy történetes környület szép vonássá válik, hasonlóvá egy fényes tetthez, millyet itt isten, amott a' művész látta előre. 'S nem előzné-e meg gyakran a' nyomoraink közepette olly undorítólag létező érzéketlenséget, ha nevelésünket azon mesterséggel kezdenők, melly leginkább kivetkeztet magunkból; a' melly a' leghatósabb kifejezései mellett, részleteiben elég határozatlan arra, hogy minden egyénség magával öszhangzó hurt találjon benne 's magát a' közczélra ragadtatni hagyja.

Nem volna könnyebb mint tudóskodni egy olly tárgyban, mellyel minden időkbén foglalkodtak az emberek; a' héber nép sófárja, a' memphisi aranyzott sistrumak, a' tyrusi kinnor, a' sidoni nebel; Amphion és Thebae; Josué és Jériko; Orpheus és Euridice; Dávid és Saul; Tyrtaeus, Pythagoras és a' lantot vénségéretanuló Socrates mind megannyi feltűnő nevek a' muzsika évszakaiban. De ezeknek emlegetése helyett azt gondoljuk jobb lesz a' hangászatot tár-

sasági szempontból, a' mennyiben t. i. az erkölcsökre 's képzelődésre hat, vizsgálni; 's itt elég lesz a' „Marseillaiset és a' „Portici Némát“ idézni, mint közvetlen eredményü lett dolgokat. Mert bizony nincs az életnek olly környülete, hová a' muzsika eldöntő hatalommal bé né vágjon. A' házi életben olly érzemények kútféje az, mellyek a' lelket az egymás iránti kölcsönös kötelességek és szolgálat cserélgetések gyakorlására, ('s mi egyéb ennél a' társasági élet?) hajlandóvá teszik; és, nem tartunk a' czáfolattól, midőn azt véljük, hogy mindazok, kik a' társaság rendét vétkeikkel vagy felforgató eszmék szárnyra bocsátásával megzavarják, a' hangászatra érzékellenek. Ez a' szigorú következtetés megint ajánlja ezen szép mesterséget nevelési eszköznek, mert a' nevelés a' társaságban élő emberek összhangzása.

Miután a' muzsika középkorban az egyházban a' társaság erkölcsi igazgatására hatalmas segédül szolgált, a' színbe avatkozék-bé, mihelyt módszereit annyira szabályosítá, hogy a' közcélra dolgozhassék. Olaszthonban mintegy az éghajlat kedvezése által ápoltatva, a' Medici családbeli királynék kíséretében a' színi mulatságok útján nyomult Frankhonba 's az óta elválhatlan társa lön minden színi előadásnak. Végre egy új nem elvét alakítá, mellyhez az emberek abban az arányban kaptak több több kedvet, a' mellyben a' társasági jóllét egyenlőbben oszlott fel; úgy hogy ma már a' zenéknél fogva a' muzsika minden más művészetek csábját és segédét mellőzi. „A' hangász legnagyobb elsősége,“ azt mondja Rousseau, „az, hogy azt is tudja festeni a' mit nem lehet hallani, holott a' festő épen nem képes ábrázolni a' mit látni nem lehet 's a' legbámitóbb csuda az, hogy még a' nyugalom képét is alakíthatja. Az álom, az éj csendje, a' magány sőt a' hallgatás is helyet kap a' muzsika festvényeibe.“ Ha tehát a' hangásztannak az a' foganata, hogy ha nem is ábrázol-

hatja egyenesen az érzékeinkre ható dolgokat, de a' lélekben ugyan azon érzelmeket gerjeszti, mellyek látásukra támadnak; ha saját nyelve annál mélyebb és erősb bényomást tesz, mivel lelkünkbe a' mi tulajdon érzeményinkhez, egyéni lételünkhez módosulva szívárog bé; ezen hatalma nem legméltóbb, nem fontos tárgya e' vizsgálatunknak? Mi itt azonban ezuttal nem elegendünk belé, hanem csak egy történetecskét beszélünk, melly e' kérdéssel*) kapcsolatban van.

Tudva van minő sikerrel jelenék meg Pasta asszony Párizsban. Az olasz opera pillanatnyi szünet után ujja születék a' Garcia, Pellegrini, Levasseur énekesek, Fodor-Mainvielle, Naldi és Cinti nők bájhangjai által. A' Paër Agnese-jével az éneklő dráma a' közönség kedvenczvé lett 's egy néhány kis libretto csinosan beszegve könnyed muzsikával előfutára vala a' Rossini által az ő élénk, kedves, szellemduzs, nagyszerű, indulatos, szenvedélyes, lélekragadó modorával héhozandó fordulatnak,**)

1820-szal kezdődék Frankhonban a' muzsika új időszaka. A' Barbieri di Seviglia sikere a' párizsiaknak gyönyörök új forrását nyitá-meg: a' Rossini partitúrái és a' Scott Walter regényei egyszerre érkezének 's bizony volt is szükség vigasztalásra.

A' fordulat által megifult vén Frankhonnak, erőlködése után nyugodnia kelle. Miután a' dicsőség útján járdalt, babérjain szűnyokála 's a' birodalom álmait álmodá. De Frankhonra néve semmiféle idő sincs egészen elvesztve, sem küzdései a' szabadságban, sem meghunyaszkodása a' kényuraság alatt; a' frank nemzet, nem csak azért él mint mások annyian, hogy éljen; hanem hogy érezzen, hogy gondolkodjék, hogy tudjon, hogy újra cselekedjék.

*) És, hozzá tesszük, a' művészeti közönséget a' budapesti színház sorsa iránt foglalkodtató kérdéssel, mellyben Vachott úr is emele egy harsány szótatot.

**) Fordulat = revolutio.

Illy időpontban, a' művészeteknek, mint egy természetes aristocratiának, vissza kelle kapni hatalmukat; egy olly társaság előtt, mellynek emlékezetei, szint úgy mint érdekei zavarban, forradalomban valának; olly időszak kezdetén midőn törvényeknek, erkölcsöknek újra kelle alakulni, a' szín mezeje temérdek nagy volt. Mig a' muzsika el nem jöve lecsendesíteni az elemeket 's új világot gyujtani nekik, a' beszélő dráma pótlá a' hézagot; de Talma a' színen csak a' multat képvisel.

Talma nem vala többé az a' fiatal színész a' ki 89ben a' közönségnek eszébe juttatá, hogy szín is van a' világon, 's a' ki a' mellett szerepet játszó a' néppel együtt a' fordulat dramájában. Ő az óta az új Caesarnak leczkét adott, 's kölcsönben megtanulá a' Corneille és Racine hőseit méltólag képviselni. A' ki Talmat utolsó teremtményében VI. Károlyban nem látta, nem képzelheti ezen színész magnesi vonzó erejét. Midőn ő szerepét tanuló, a' nemlő sugallása 's a' tanakodás összeillesztései keztek egy tökéletes egész szerkesztésére; senki ez utolsó időkben a' sokaságon olly hatalmat nem gyakorlott, senki a' színművészetet jobban nem értette mint ő.

Midőn Pasta Júdit a' Louvois játékszínen megjelent, egy személyében 's mozdulataiban nemes és szép asszonyt látánk; midőn hallók őt, hajlékony, változatos szava, nagyszerű modora látása gyönyörét, hallása kimondhatlan bájával tetézté. A' közönségnek nem csak a' színésznőről, hanem az Otello, a' Barbière szerzője legelső éneklő tragoediája partitúrájáról is kelle ítéletet hozni. Senki sem ítelt; a' munka és a' színész bámulásra ragada, 's a' siker regett volt.

Aztán Tancredi jöve újraéleszteni a' buzgalmat a' maestro és a' primadonna iránt.

Egykor egy földszinti páholyban Talma

vala, Talma a' ki maga is játszotta Tancredet, a' ki a' tragoedia játszás minden nehézségeit, minden segédforrásait tudá, érté: megütközve azon olly büszke 's a' lovaghős pánczéja és sisakja alatt is olly kellemteli asszony első béléptén, figyelmet függeszte minden mozdulataira, arca minden változásaira, hangja minden hajlására: midőn Pasta asszony ezen szókat hallatá:

O patria! dolce e ingrata patria! alfine

A te ritorno; io ti saluto, o cara

Terra degli avi miei! ti bacio; e questo

Per me giorno sereno,

Comincia il core a respirarmi in seno!

Amenaide!

nézésében, testállásában, hangjában az indulatnak olly hatalma, olly komolly és olly igaz érzelem, a' bánat és örömtől, a' lovac fájdalmaiktól 's a' szerető reményeitől elfogódásnak olly csoda vegyülete létezik, hogy nem volt képes ellent állani az elragadtatásnak, ez akár a' Rossini lángeszétől, akár a' színész nő férjfiás hangjelelésétől, a' hangászkar pontos segélyétől vagy mind ezek egybe folyó egészétől származhaték. Talma meredt szemmel, ránczba szedett homlokkal, lihegő mejjével, mozdulatlanul álla.

A' felvonásnak vége lőn, a' függöny leereszkedik, és Talma mind hallgata; véleményét kérdezték a' munkáról, és Pasta asszonyról; ő javallólag, de röviden, egytagulag, hidegen, sőt búshangon felelt.

A' darab végével, lesüté fejét 's monda: ez igazán szép dolog!

Másnap komor és elszórt vala. Néhány nap mulva Pasta asszonnyal együtt volt társaságban: ajánlák őket egymásnak. Csak az alakíthat magának helyes eszmét az éneklő dramának a' szavalló dráma, az operának a' tragoedia feletti elsőségéről, a' ki hallotta volna mit beszélt Talma a' nagy színésznőnek, miként önté ki általa gerjesztett érzéseit. Szemei könnyekbe lábadva, vonásai élénk ér-

zelemtől és némi igazán érzett buzgalomtól feszítve, azon búskomoly szózattal, mellyel olly jól tudá kifejezni a' lélek és ész titkait: „Asszonyom“, monda, kezét tisztelettel elegy barátsággal kezébe szorítva, „nem hívém, hogy színről alá akkora béhatást lehessen eszközölni, a' millyet kegyed gerjeszte. Kegyed létesíti álmaimat; kegyed bír azon titkokkal, mellyeket szüntelen keresek, mióta a' színi pálya megnyílt előtttem, mióta a' felindítás mesterségét szent és szentelt mesterségnek nézem. Kegyedet látám *Tancrediben*, látám *Desdemónában*, elmegyek kegyedet látni mindig valahányszor játszik 's én nem játszom. *Otello*ban kegyed asszony és velenceinő; itt kevésbé bámulom a' hatást, mellyet gyakorol; itt kegyed igazi természetében áll Garciával szembe, a' ki szerencsen az ő szenvedélye egész otrombaságában: aztán, ezen játékban olly hatás helyzetek vannak, mellyek a' harmonia segéde által emelve, mind a' tragoediai magas röppenést, mind a' felhevült indulatokat, mind a' bús előérzések ábrándozásait megengedik; 's így a' mezőt lelke fenekéig képes meghatni. Értem a' kegyed sikereit e' darabban, egy atyálábaináli esdekléseit, az *Otello* diadala hallására kitörő büszkeséget; érzem hogy kegyed érezhette és kifejezhette ezen szép tragoediai szerepnek tüzes vonásait és leggyengédebb árnyéklatait. Mind ezeket inkább vagy kevésbé jól lehet adni, azt kimagyarázom magamnak. A' kegyed személyének saját kelleme melléjök még báj és erőhatóságot ragaszt. Én játszottam *Otello*t, láttam *Kemblem*től játszani. Az olasz szín, mint az angol is; nem olly korlátolt mint a' miénk; és enged szabadságokat, miket én nem vehettem; 's még is tudtam borzalmat gerjesztetni a' *Ducis* *) tragoediájában még olly színésznővel is a' ki alexandrineit hidegen szónoklá el. Én bámulom

*) *Ducis*, Shakespeare drámait dolgozta a' frank színház számára.

kegyedet, mint az egész világ; értem kegyedet magammal együtt; más nők is követendik kegyedet és sikert fognak aratni; kegyedet követve még többet csinálhatnak, ha nem is jobban; e' tekintetben nem bámulnék. De mint hogy én mind saját szerepeimről különösen, mind drámaírázatunkról komoly és hosszason kitörő elmélkedésekbe ereszkedtem, a' kegyed mesterségének az a' hatalma hoz engem zavarba, mit a' *Tancrediben* éreztet; ebben az egészen francia illedelemhez szabott dramában, mellynek érdeke egyetlenegy helyzeten alapul, mellyben nincs egy is ama' tüzes indulatok közül, mellyek a' hallgató lelkét erősen meghassák; kivált ha kivetkeztetik azon részleti szépségekből, mellyek a' frank tragédiát állandó becsü munkává bélyegzik. Mikép lehet egy olasz librettonak több hatalma a' sokaságon, mint a' *Voltaire* olly érzékenyítő dramájának? Ez foglalkodtatja gondolatimat, mióta *Pasta* *Juditot* a' lovag-pánczél alatt látám. Akaratom ellen untalan arról kell gondolkodnom. Látom kegyedet emlékezetemben mikép lépe bé a' színre; 's ha mernék kegyed után, ha korom még megengedné ezen merényt, újra fellépnék ezen szerepben. . . . De, nem . . . nem; . . . lehetlen. . . . Előre érzem, és búsulok rajta, a' tragoedia megholt Frankonban; kegyetek ölték meg asszonyom, kegyed és *Rossini*. . . . ah! a' muzsika! a' muzsika annyi csudát tett! Most már értem mind . . . A' *Tancredi* előadása óta csak komor gondolataim voltak. Élteemben elsőször hasonlítottam össze a' tragoediai színészt és a' tragoediai énekest; a' szavalló dramát és az éneklő dramát. Hittem valaminek magamat és semmi sem vagyok.

Pasta asszony, ki soha sem mondta ki a' *Talma* nevét tisztelet nélkül, nem hallgathatá felindulatlan ezen szomorú szívömlést; néhány szót dadoga olaszos árnyéklattal tarkított nyel-

ven; de a' frank Roscius bizodalmas hangon, hanem a' melly egyszerre mély meggyőződést és sorsáni megnyugvást árula-el közbeszóla:

„Nem, nem, folytatá keserü mosollyal, e pillanatban hiába beszélne, mert meg nem győzhet. Én mindent megmagyarázok magámnak. Kegyednek vonásai, kifejezése, állásai szépek, mozgásai nemesek, kecsesek; hangja nagyon hajlékony; kegyed élénken érez 's úgy is fejezi ki magát; mind ezen tulajdonok Pasta asszonyt alkotják; ő az és senki más. De ugyan ezen tehetségekkel egy frank színésznő okozna-e olly elragadtatást? Ezt a' kérdést fejtettem én meg. Mi kevésbé hangzó, egy színü nyelvet beszélünk, mellyet olvasni kell, nem hallani; bajosan alkalmazható az érzelmek ellenetei kifejezésére; Semmit sem tehet magára; a' hatásokat mesterkéltnél módokkal kell megtenni; hallgatást csak a' gondolatok erejénél fogva követel; inkább az észnek mint a' fülnek árnyékolható; végre gátolja mind az arcz izmainak, mind a' karoknak szabad mozgását. De a' gondolátnak ez az ereje, de amaz érzelmek magasbítnak néha minket, tudom én azt. Birunk mi némi tapintattal 's az illedelmek tudományával a' mi belőlünk általában véve jó színészeket csinál, jobbakat mint millyeket Olasz- Angol- Némethonban láthatni; jobbakat mint minden énekes, a' ki csak énekes; azonban mihelyt valakiben mint kegyedben, az árnyéklatok érzése a' lélek erőhatóságával, a' személy kellemével, az ember-szó élezett hatalma a' harmonia mindenhatóságával egyesül, minden erőlködéseink le vannak győzve. Roscius mindig sipóstól kísértette magát 's én értem a' görögöknek bangásatos tragoediájok iránti buzgalmat: az a' Tancredi recitativoja, a' Pasta asszony O patriája volt. . . . Igen is asszonyom, kegyednek egy saját módja van Amenaidet mondani, mi végig hat; én megkísértém kegyedet majmolni e'

szép név kimondásában, . . . de a' hangászkar nem segít.

Physiologie du Theatreból másolva

közi:

Világfi Antal.

E però si muova!

Keszthelyi levél.

Nyárelő 11kén 1840.

Ezen levelem Keszthelyről utósó lesz hozzatok; ha ti irni akartok — a' mit hiszek is. — úgy iparkodjatok, hogy julius végéig ide jöjjön, mert akkor oszlunk szerte. Idöm' rövidségéhez képest leírom husvétü szünnapjaimat. — Húzamos betegségemből meglehetősen gyógyultam, midőn egy hétig tartó szünnapjaink kezdődtek; tervem elsült; egy érdekes kirándulásra úti társakat kaptam; hárman indultunk április' 16kán délután Sümeg felé; estére oda érkeztünk. A' fogadóbeli faasztalon töltött nem legkívánatosb álmatlan éj után jutalmazva volt szenvedésünk a' Sümegvár' romjairol gyönyörű kilátással. — Ez a' vár barátom romjaiban is egy a' legnagyobb tisztelet és bámulatgerjesztők közül; a' város fölött egy hirtelen magasra mereszkező, körül pedig síkság által környezett szörnyü meredek szirt-tetőn áll, hol a' természetrakta sziklába bévágott falak bámultatják a' hajdankor' építészeti tudományát; a' vár az egész nagy területü tetőt elfoglalja, körfalai kevés csorbával most is daczolnak az idő' hatalma ellen, belrésze jobban le van omolva, de mind a' mellett a' szögletekeni nagyobb szalák most is állanak; a' földalatti rejtekek' boltzatai, mellyek mind terméskőből rakvák — kevés kivétellel — jó karban vannak; Kisfaludy Sándor éppen alatta lakik ezen szép omladozó várnak; a' farságon ott jártomban meglátogattam, ki is különös szíveséggel foga-

dott. — Sü megvár' keleti oldalán áll egy három nyílású őrtorony forma, mellynek teteje századok' daczára most is emeli nehéz, de most is ép boltozatát, nagy bajjal fqlmásztunk azon kis toronyba, a' nap' kelte ott ért bennünket: ezen vidéket, mellyet a' természet örömeiben szült, innen látni egyetlen maga nemében; a' napnak Balaton' messzevizében verődött sugárai kibeszélhetlen pompában ringaták — mintegy a' vízben uszni láttató — Szigliget' időrongálta falait, 's a' dicső Badacson t; ezektől balra emelkedik egy igen magas és meredek kerek hegy, mellynek nyugoti fokán — romaiban is e' vidéknek parancsoló — Csobáncz' vára áll; közel hozzá Szentgyörgy' és Haláp' sikről magasra mereszkedő hegyei, mellyeket jó látcsönk éppen szemünk eleibe varázsolt; közelebb a' Bakony' sötét ölében Tátika és Rezi, túl pedig nyugot felől a' kedves Berzsenyi által — Kemenes aljátóli bucsuzó dalában — leirt — koporsó alakban Vasmegye' széles teréről magosan emelkedő Sághegy; itt akaratlan eszembe jutott e' fájdalmas, de még is kedves emlékezetű vers: „Messze sötétedik már a' Ság' teteje.“ — A' fölmagasult érzés illy sok szép látására szótalán lesz, 's a' komolyra fordult víg kedv hallgatással fejezi ki azt, mire szokat nem talál. — Mintegy kitépve magunkat ezen varázs erejű hely' altató öléből, a' hegy' szirtes oldalán lerobogtunk utunkat tovább folytatandók. Emelkedett a' nap, 's az útasok vért izzadva haladtak a' mágnest rejtő táj felé. Mídon a' Rendeki hegyek elmaradtak, szabad út nyílt látásunknak, föltűnt a' távolban Somlóhegy, ezen látvány új erőt kölcsönözött bádjadt tagjainknak, 's kettőztetett léptekkel siettünk a' célhoz, hosszason gyalogoltunk Bakony' enyhadó árnyaiban, míg végre csaknem erőt veszve a' hegy alatti Vásárhely nevű saluba érkeztünk; itt a' jól megfizetett ebéd közben néhány butellia életadó Somlaival pótoltuk vesztett erőn-

ket, ebéd után mintegy újjá születve a' hegy' mászásához fogtunk. A' szinte egészen körül meredek szirtekkel párkányzott hegy' menedékes oldalába ültetvék azon különös jó szamatu nedvet termő szőlők; — nyaktöréssel fenyegető szirtetek között, gyökérből gyökérbe fogózva fölértünk a' párkányzatra, hol egy magasb tetőt környező szép síkság vonul el, mellyen a' legszébb búzák díszlenek, innen a' legmagasb tetőre mentünk, a' 7 mérföld távolban fekvő Balaton ide is meglátszott; a' nagy hegytől nyugotra egy kisebb meredek hegytetőn áll Somló' vára, leereszkedtünk belé, 's kevés pihenés után megjártuk e' gyönyörű várat, ennek keleti részén a' belső közfalak nagyobbára leomlottak, de körfalai 's az egész nyugoti rész úgy állanak mint a' Sion' hegye, 7 szobának boltozatja egészen meg van. —

A' várudvaron itt a' falak között egy föld alá vezető, faragott kővel kirakott lyukat találtunk, mellybe hosszú lajtorján le lehetett menni, mi ezt tolvajok barlangjának gyanítva fegyveresen ereszkedtünk belé, 's mit találtunk ott? ezen magas hegy' fokán egy' tiszta vizet ömlengő szép kutat; az innen kihuzott lajtorjával minden falakat össze mászkáltunk, azután körületire fordítottuk figyelmünket; képzeltem magának az ide vezető úton, megcsalatott dühöngve száguldó Bakacsot, képzeltem a' várkapu előtt azon helyet, azon követ, hol a' szép Lóra sohajtva várt meleg keblére omló férjére, hol a' felbőszült férj mellébe merítette gyilkos fegyverét. — Ezen hegy most is gyászolni láttatik a' váru' szörnyű esetét, csak a' szőlő mivesek' zaja jelenti, hogy itt is jár élő; mádar nem mond üdvezlő dalokat, a' tavaszlombokon néma ez, mint a' sír. Két solyom madár fészkel e' vár' szirtes alljába, melly minden szárnyalókat messze űz, mint mondják ezek még Bakacs' kedves vadász solymai felék; milly különös, hogy soha egy párnál több nincs, mely-

lyek szaporodnak, senki által nem tudott vidékre szárnynak mint itt beszélük. Gróf Erdődy e' vár' mostani birtokosa, sokáig nyomoztatta fészöket, de hasztalan. Az éjnek is van két háborítója egy pár bagoly, melly fönn a' várban lakik, ez sem szaporodik soha többreketőnél. Nyugodni készült a' nap midőn a' leányarodó úton, e' második szép helyet elhagynádók, leindultunk, az aljból néztük mint szórja a' nap búcsu sugárait a' barna falakra. A' szőlőn kívül, a' hegy' menedékes oldalában találuk gróf Erdődyné' atyjának sírkertjét, mellyben egy hamvedret emelő veres márvány sírkő van német fölirattal, vas kerítés övedzi a' fiatal fenyők' árnyában nyugvót, úti társaim' egyike ezen gyönyörű sírkertet lerajzolta. Már a' szombathelyi hegyek megé' rejtezett a' nap, midőn a' Bakony'nak nappal is borzasztó homályában vezető úton egy négy óra távolban fekvő Salamon nevű helység felé indultunk, e' borzasztó helyen, melly fő zsvány tanya, minden remegés nélkül haladtunk; az igaz, hogy fegyvereink markunkban szorítva voltak, kemény töltéssel ellátott pisztolyok. Késő éjszaka sántikáltunk bé a' vendéglőbe, hol rövid vacsoránk után egy kevés szalmára feküve, mélyen elaluttunk. Másnap szürkületkor már útban voltunk; útunk Pápán vezetett keresztül. Pápa meglehető csinos város, leginkább tudnám Szamosújvárhoz hasonlítani kevés kivétellel. Pápán túl egy széles tér vonul el a' semmi által föl nem tartóztatott látás előtt, itt természetben láttam, miről csak olvasásból tudtam valamit; milly szép játéka a' természetnek a' Délibáb, tünővizében hogy usztak faluk, erdők, az egész vidék egy hullámzó tengert képezett, a' mint közelítettünk mind tovább vonult, 's végre egészen elenyészett. Fáradt lábaink előtt még egy hosszú út vala, Pannonhalmára ügyekezünk

hol husvét' szombatján nagy pompával szokták a' Krisztus' föltámadását ünnepleni. Elfáradva a' lehetőségig haladtunk jó ideig a' Bakony' egy részén keresztül, a' tisztásra kiérve messziről hallottuk, hogy a' Pannonhalmán álló Sz. Benedek szerzetbeliek' harangja zúg, melly az ünnepély' elkezdődését jelentette. Esti 6 órakor a' faluvégről néztük a' várat körül járó szent kíséretet; itt kevés ideig pihenünk, azután bé indultunk Szent Mártonba, melly Pannonhalmá alatt fekszik. Igen lassu léptekkel bévászorogtunk a' vendéglőbe, itt szobát kértem, de minthogy nem nézett ki belőlünk egy szoba' díja, csak félvállról beszéltek velünk, azt mondták ott az ivószoba'ha kell; ezen méltatlanság által fölingereltetve kénytelenek voltunk tovább haladni, 's egy parasztnak házába bémenni. Ott lehánytuk útiruháinkat, csinosan felöltöztünk, ismét vissza mentünk a' vendéglőbe, 's akkor már akár 6 szobát kaphattunk volna; egybe behordozóskodtunk, úri vacsorát parancsoltunk, 's a' mi reánk nézve legohajtanódobb volt, készen állottak a' jó vetett ágyak; mi után vacsoráltunk lefeküdtünk, 's midőn a' várharang 8 órakor megszólalt akkor keltünk fel. Itt Pannonhalmán honnan Árpád győző hadait szemlélte, a' Sz. Benedek szerzetbelieknek szép kolostorjok van, úgy néz ki a' magas hegyen; mint egy királyiak, valóban méltán hasonlíthatni ahhoz. Mihelyt felöltöztünk fölindultunk a' várba, legelőbb a' templomba mentünk, hol tizennégy páf misézett aranytól nehéz ruhákban; megjegyzendő, hogy ezen szerzetesek igen gazdagok, de meg is érdemlik. Ez után egy professorhoz megadtuk ajánlóleveleinket, ez kitűnő szivességgel fogadott, más két társaim hitők szertartása szerint meggyóntak, és áldoztak, én addig egy oszlophoz támaszkodva maradtam a' templomban.

(Vége közelebről.)

M.